

Terve eluviisi ja jätkusuutlikkuse seminar

Triinu Jesmin

DTI andmeanalüüsi lektor, tõsimängude
nooremteadur ja peast “öko”

Käsi püsti, kes teab, et maailm peab
radikaalselt muutuma, et inimkond
kestma jääks?

Aga nüüd, käsi kõrgele üles:
Kes on valmis **oma elu** radikaalselt
muutma?

Mina esitan teile probleeme. Natuke ka lahendusi.

Võib juhtuda, et peale seda seminari valdab teid masendus, lootusetuse tunne ning jõuetus ehk kliimadepressioon.

Teadke, et see on normaalne tunne. Me peamegi tajuma olukorda, et saaksime hakata seda parandama.

Kui te olete selle kõik läbi seedinud, siis te saate hakata tegema paremaid valikuid ning pakkuma lahendusi.

Peamine on teadmine, et IGAÜKS MEIST SAAB MIDAGI ÄRA TEHA!

“My desire to be well-informed is currently at odds with my desire to remain sane.”

Terve ja jätkusuutlik eluviis?

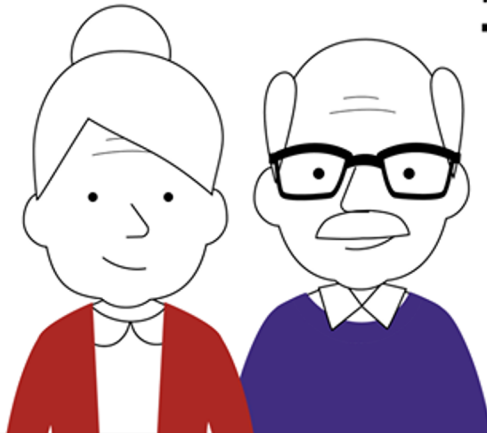
Elame kauem, aga mitte tervemana

EESTI
STATISTIKA

Oodatav eluiga
sünnimomendil

Naistel
82,8

Meestel
74,4

Allikas:
statistikaamet

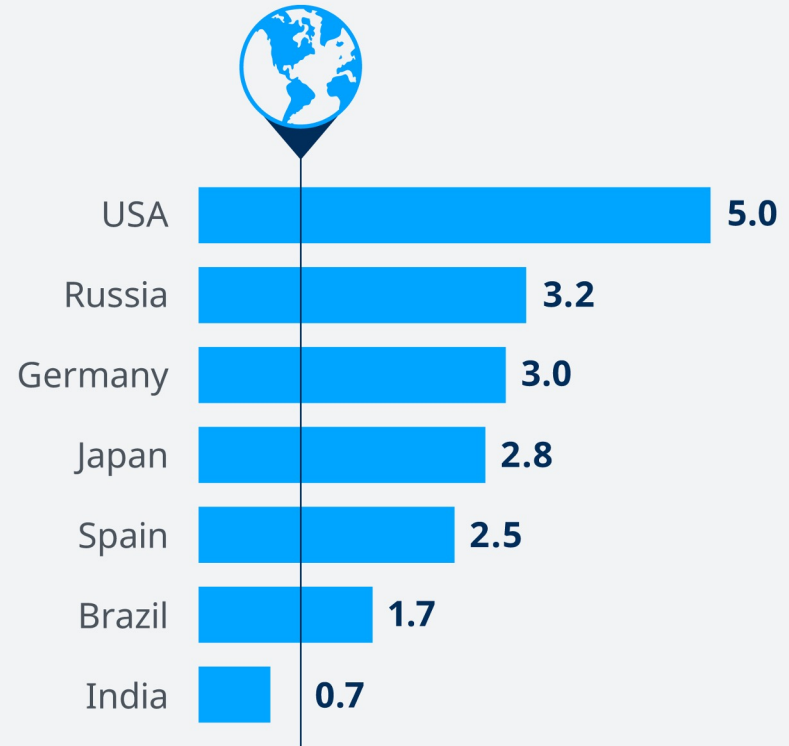
Planeet Maa on 4,6 miljardit aastat vana. Kui me surume selle hoomamatu ajaulatuse inimese jaoks paremini mõistetavasse skaalasse, saame Maa vanust näitlikustada kui ühe 46-aastase inimese elu. Sellisel juhul saame järgmise loo. Me ei tea just palju selle inimese esimese seitsme eluaasta kohta. Kuni 42. eluaastani on meil temast teada vaid üksikud faktid, aga siis ta puhkes tõeliselt pulbitsevalt ellu. Umbes aasta tagasi, kui ta sai 45 aasta vanuseks, ilmusid ta pinnale dinosaurused. Imetajad saabusid alles kaheksa kuu eest. Eelmise nädala kolmapäeval arenes välja inimeselaadne ahvlane. Möödunud nädalavahetusel toimus viimane jääaeg. Kaasaegsed inimesed on toimetanud ta peal viimased neli tundi, sellest viimase tunni tegelenud põllumajandusega. Minuti eest viisid inimesed läbi tööstusrevolutsiooni. Selle 60 sekundi jooksul on inimkond suutnud muuta paradiisi prügimäeks. Ta on paljunenud kiiresti nagu katk ja põhjus- tanud tuhandete liikide väljasuremise. Ta on krabanud omale planeedi energiavarud ja seisab nüüd nagu jõhker meteoriidina tõusnud imik, silmapilgu kaugusel sõjast, mis lõpetab kõik sõjad ja hävitab lõplikult selle päikesesüsteemi elu oaasi. (Greenpeace)

Maa üleulatuse päev (Earth overshoot day)

29. juuliks olime ära kulutanud need ressursid, mida maa suudab ühe aasta jooksul taastoota (möödunud aastal 22. august, tnx Covid-19)

Kes teab, millal see päev möödus Eesti jaoks?

How many Earths would we need
if the world's population lived like ...

Country Overshoot Days 2021

When would Earth Overshoot Day land if the world's population lived like...

Suhtuge kriitiliselt informatsiooni ja selle allikasse. Sealhulgas minusse

Kuigi enamik jutt käib kliimamuutustest, mis põhjustavad globaalselt kõige tuntavamaid tagajärgi, nt kliimarännet, siis inimkonna kestma jäämise probleem on palju laiem ja põimitud.

Soode kuivendamine, metsade lageraie, intensiivistuv põllumajandus, sotsiaalne ebavõrdsus, antibiootikumide resistentsus, monokultuuride kultiveerimine, liigirikkuse hävimine, magevee halb seisukord, mikroplast, igasugune reostus, ületootmine ja -tarbimine (sh toidu raiskamine).

Järgnevalt kõigest veidike lähemalt ja visuaalsemalt.

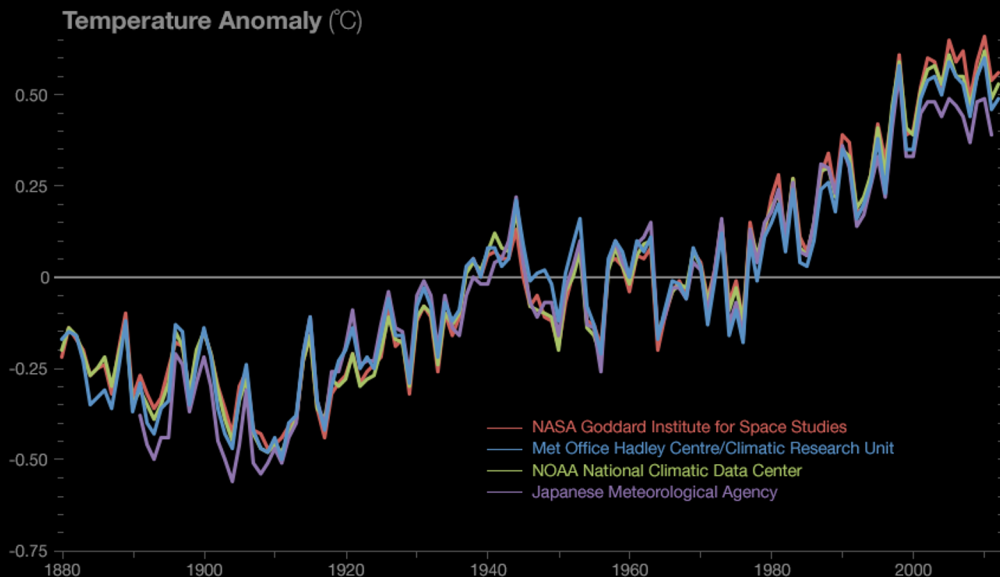

Alustuseks üks [video](#)

Kuidas me saame kindlad olla, et probleem on meie oma?

Some say scientists can't agree on Earth's temperature changes.

Here's what "disagreement" looks like.

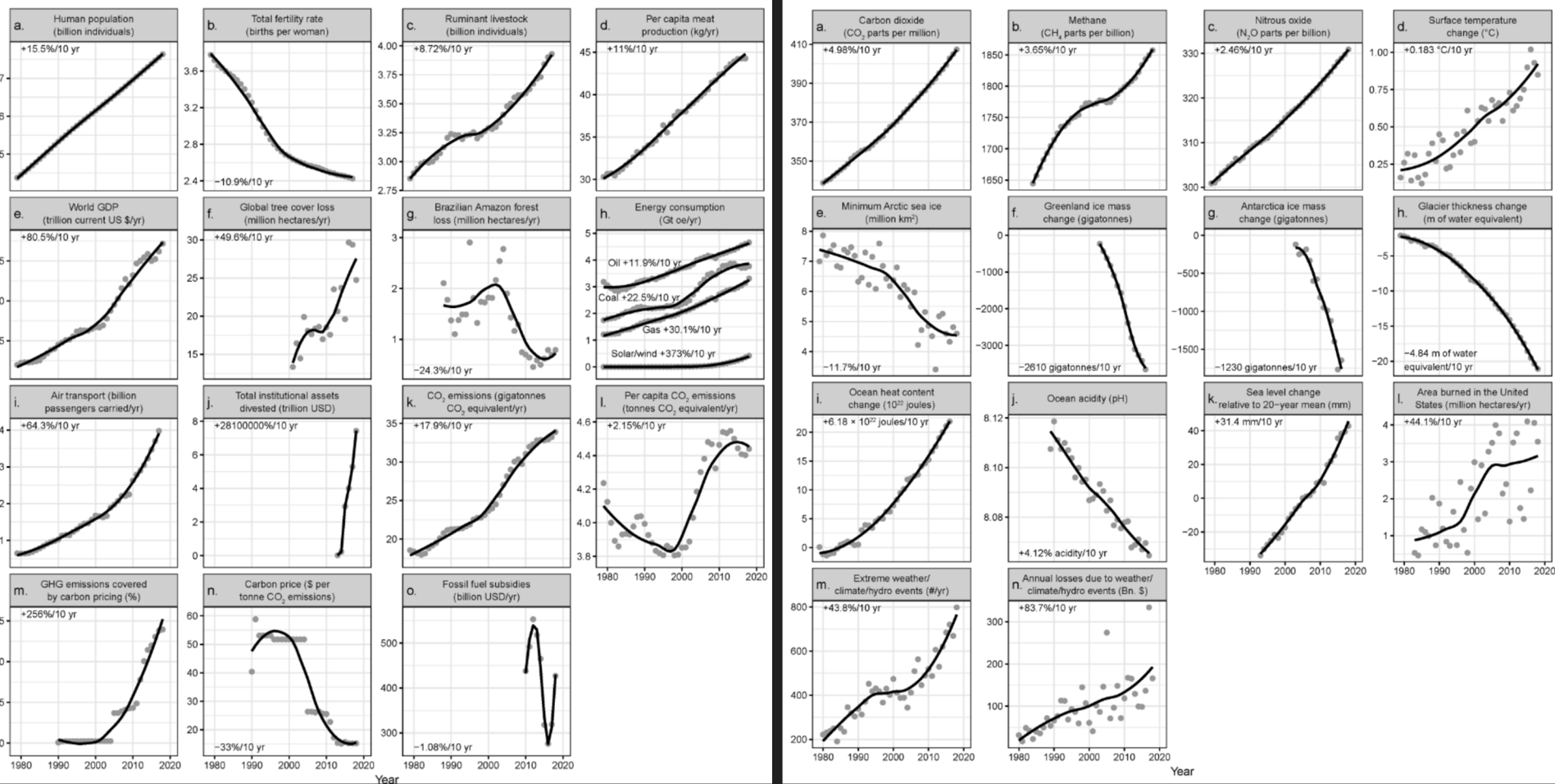

CLIMATE 365

Asi on tõsine

Inimtegevus on mõjutanud Maa kliimat viimastel kümnenditel piisavalt palju, et aeg on kuulutada välja tervet planeeti haarav hädaolukord, leiavad ühispöördumises enam kui 11 000 teadlast. Kliimamuutuste pidurdamiseks tuleb avaliku kirja autorite sõnul astuda viivitamatult samme kuue valdkonna ümberkorraldamiseks.

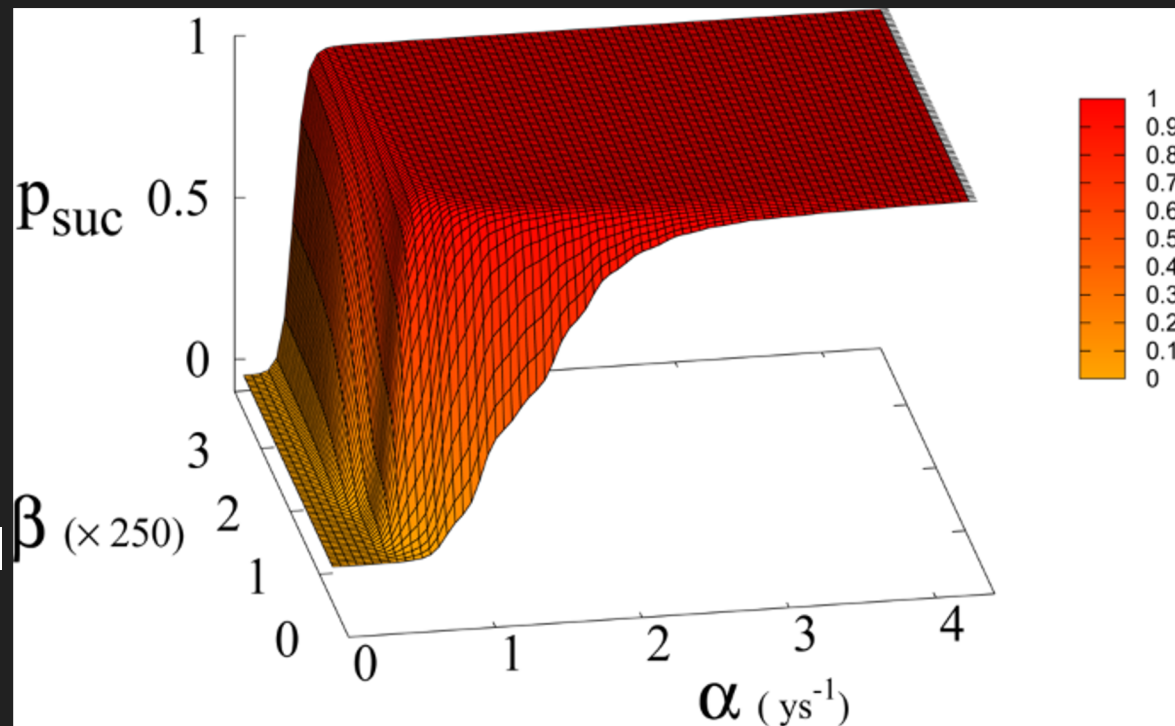

90% tõenäosusega tabab meid keskkonnakollaps

In conclusion our model shows that a catastrophic collapse in human population, due to resource consumption, is the most likely scenario of the dynamical evolution based on current parameters.

Adopting a combined deterministic and stochastic model we conclude from a statistical point of view that the probability that our civilisation survives itself is less than 10% in the most optimistic scenario.

most
at risk

30-39

40-49

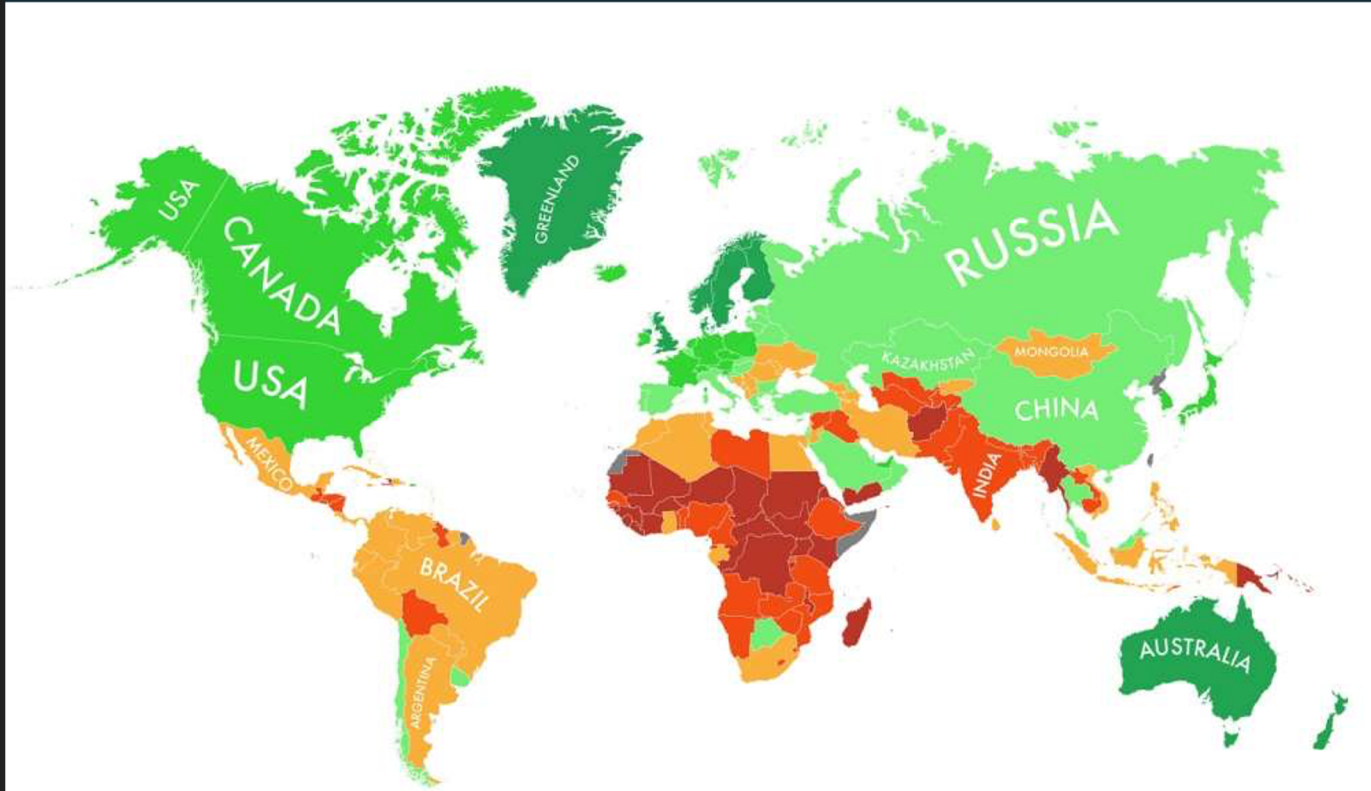
50-59

60-69

70-79

80+

least
at risk

Greenland's Ice Sheet Has Passed Its "Point Of No Return"

0
SHARES

Share on Facebook

Share on Twitter

ENVIRONMENT

"EVEN IF THE CLIMATE WERE TO STAY THE SAME OR EVEN GET A LITTLE COLDER, THE ICE SHEET WOULD STILL BE LOSING MASS."

Aga Gröönimaa oli ju eelmisel kaardil roheline?

Me ei suuda ilmselt peatada Antarktika sulamist isegi siis, kui suudaksime täita Pariisi kokkuleppe eesmärgid

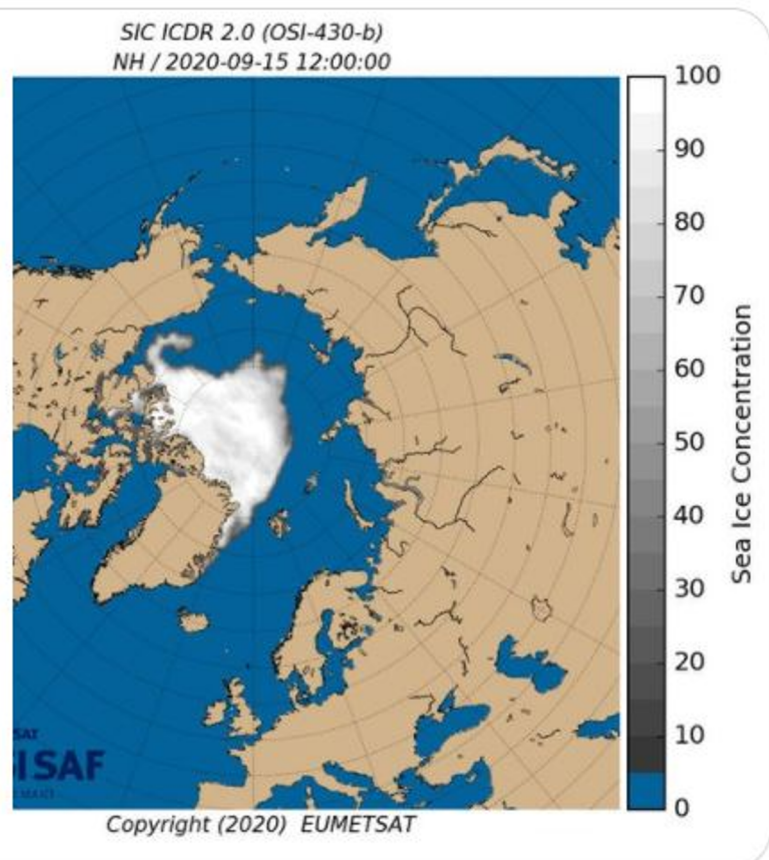
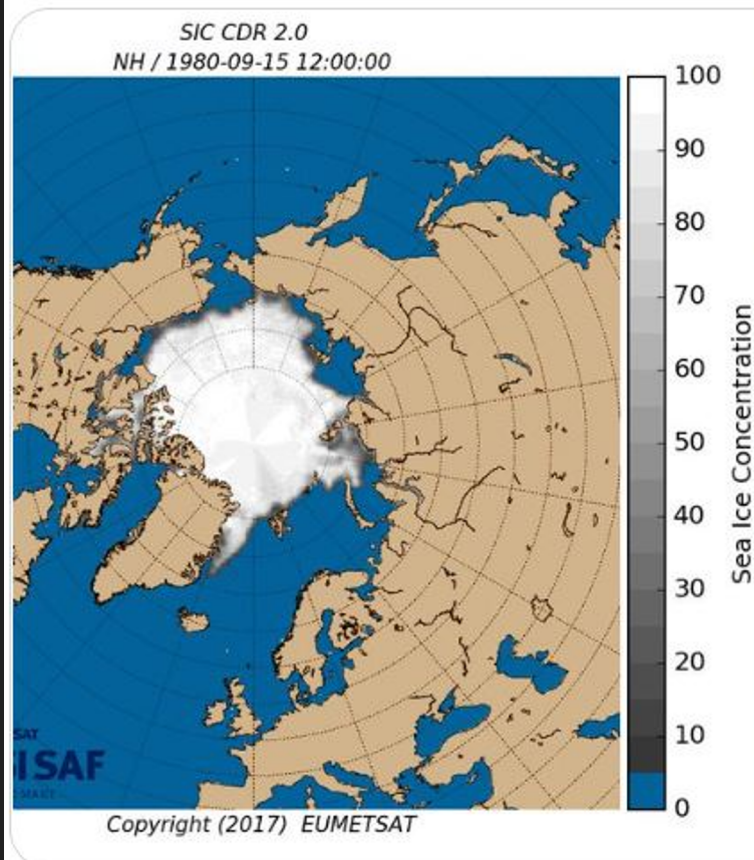

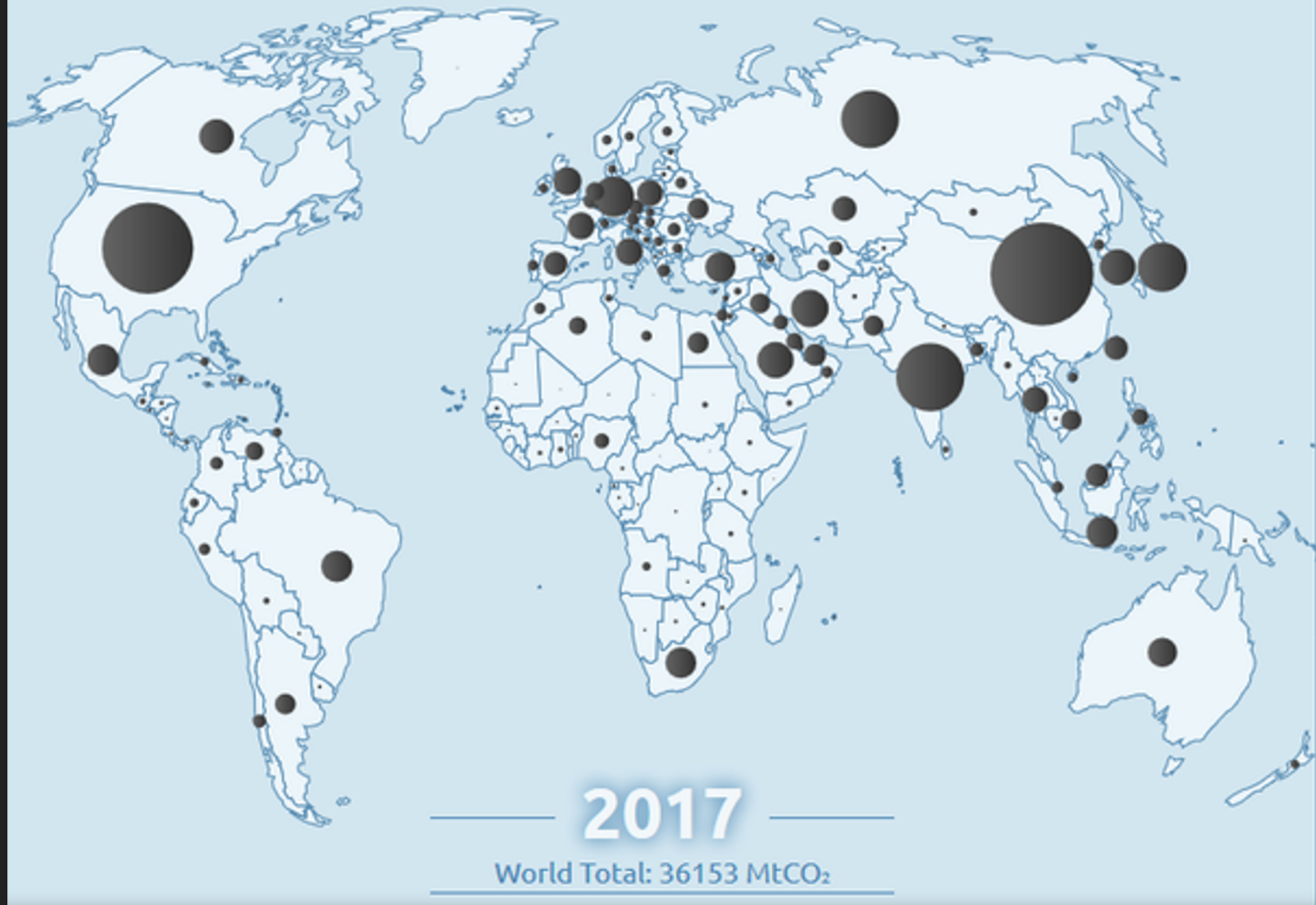

Põhjas pole sugugi parem...

How it started:

How it's going:

Kes siis?

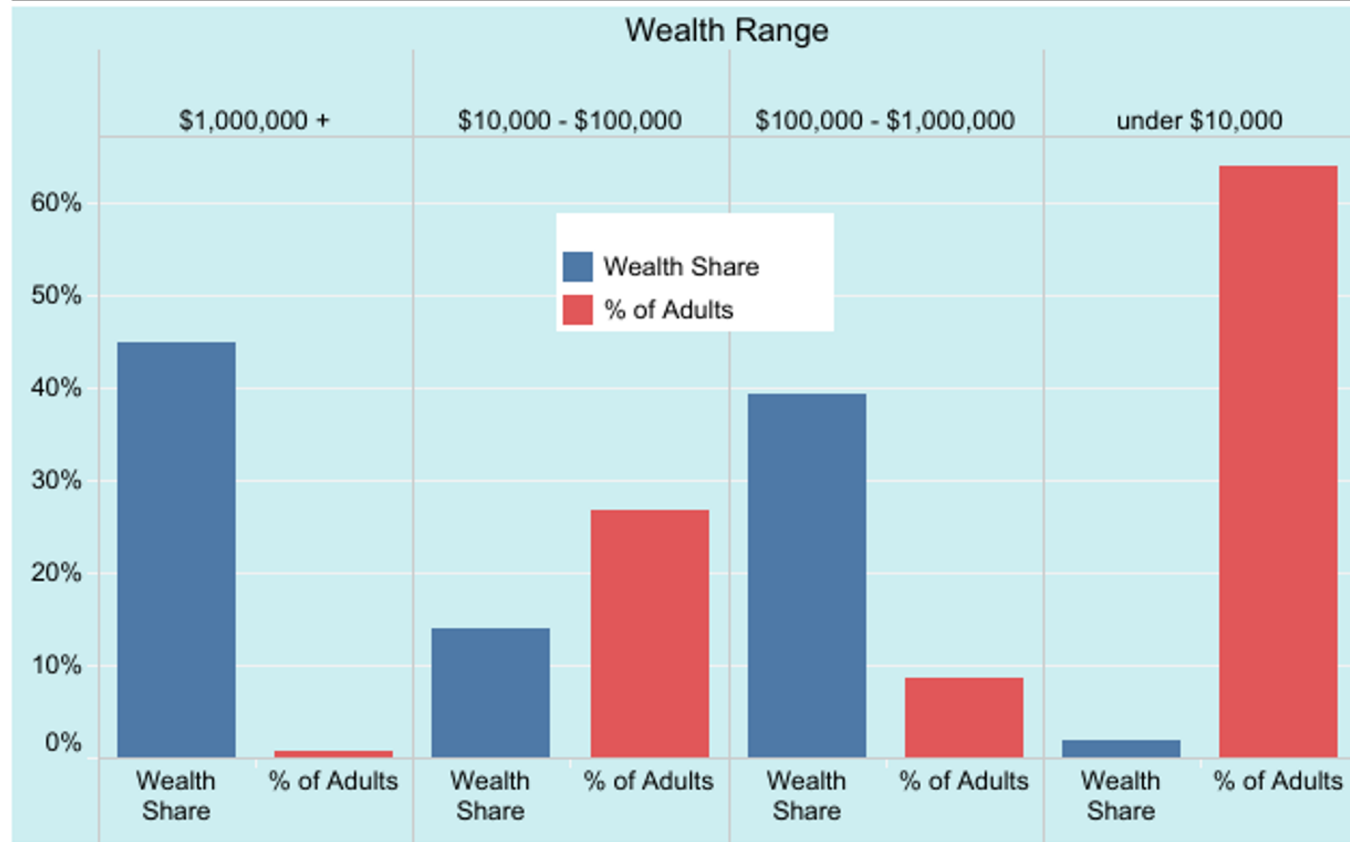
Maailma rikkaim 1% toodavad
kaks korda nii palju CO2
emissioone kui vaesem 50%
kokku

<https://i.redd.it/zqn6iudymvo51.jpg>
https://www.theguardian.com/environment/2020/sep/21/worlds-richest-1-cause-double-co2-emissions-of-poorest-50-says-oxfam?fbclid=IwAR1xc0IP_MW-LL5QBhpeIGKPYj_H7qsZo5n2F5xB1qZRLfnoi13FU_1j4E

The Richest 1% Own 45% of the World's Wealth

Global adult population and share of total wealth by wealth group, 2018

Source: Credit Suisse, Global Wealth Databook, 2018

WE ARE IN THE MIDST OF A 6TH MASS EXTINCTION

Ordovician-Silurian extinction
450-440 million years ago

Late Devonian extinction
375-360 million years ago

Permian-Triassic extinction
251 million years ago

Triassic-Jurassic extinction
205 million years ago

Cretaceous-Paleogene extinction
65 million years ago

A mass extinction is the extinction of a large number of species within a relatively short period of geological time.

The Earth has known five great mass extinctions in the past that each wiped off 50 to 85% of the species that were alive at that time. Some of these events were preceded by a huge disaster, such as a meteorite hitting the surface of the Earth or a supervolcano erupting, while others were caused by the shifting of the continents.

But the sixth mass extinction isn't like the ones that killed the dinosaurs; this one is entirely man-made. If we continue the precedent we have set up to this point, this extinction event could be the fastest and one of the most devastating ones we have seen, yet.

WHY DOES THIS MATTER?

Ecosystems are fragile. Every animal, insect and plant species fulfills one or more invaluable roles to sustain the ecosystem it lives in. If one of those species goes extinct, the ecosystem needs time to adjust and restore. If several species go extinct in rapid succession, the consequences could be dire.

Ecosystems are valuable, and they provide us with resources and "services" free of charge. For instance, the total economic value of pollination by insects worldwide was estimated to be \$200 billion in 2005.

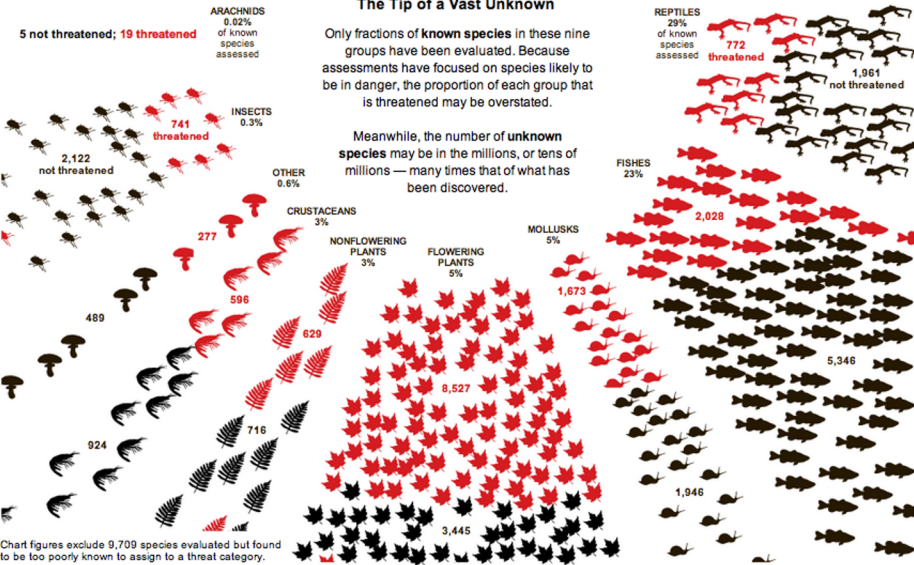
We depend on ecosystems to survive. The environment provides us with clean air, fresh water, ores and fuel. It provides us with the fertile soil we need to build our crops. It regulates climates and functions as a natural buffer against floods and storms.

Other Threatened Life: The Tip of a Vast Unknown

Only fractions of **known species** in these nine groups have been evaluated. Because assessments have focused on species likely to be in danger, the proportion of each group that is threatened may be overstated.

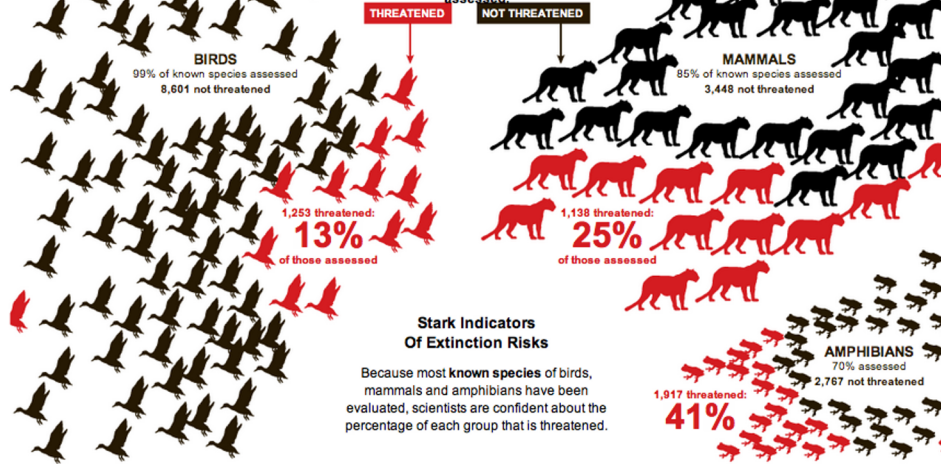
Meanwhile, the number of **unknown species** may be in the millions, or tens of millions — many times that of what has been discovered.

Are We in the Midst Of a Sixth Mass Extinction?

A Tally of Life Under Threat
The International Union for Conservation of Nature has evaluated 52,205 species, depicted here, for their ability to survive. [Related Article](#)

Each symbol represents 100 species assessed:

Stark Indicators Of Extinction Risks

Because most **known species** of birds, mammals and amphibians have been evaluated, scientists are confident about the percentage of each group that is threatened.

13% of those assessed
25% of those assessed
41%

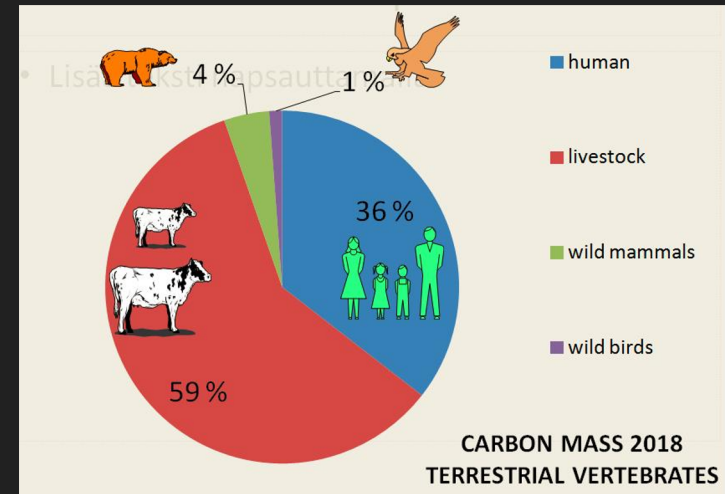
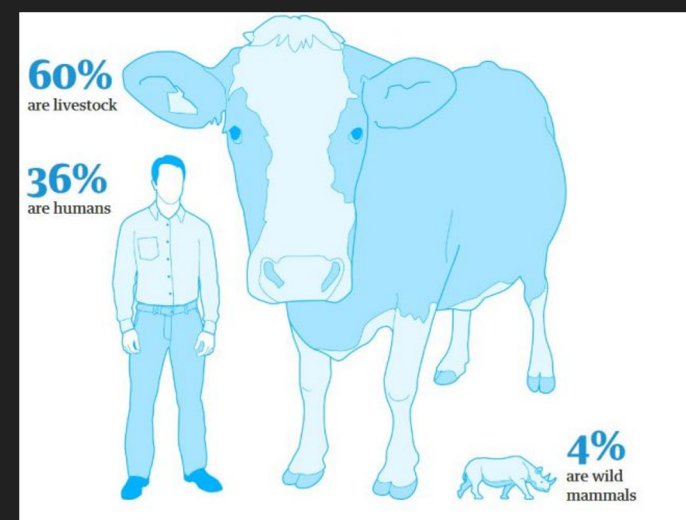
Already Gone	Mollusks	Birds	Flowering plants	Mammals	Fishes	Insects	Amphibians	Reptiles	Crustaceans	Nonflowering plants	Others	No known arachnid extinctions.
Species known to be extinct, or extinct in the wild, since 1500:	327	136	110	79	68	60	39	22	12	10	2	

Imetajatest (2018 seisuga)

The 7.6 billion humans on Earth equated to just 0.01% of all the world's inhabitants, however, the species maintains a significant impact on other life forms.

Since civilization was established, the human race has caused the loss of 83% of all wild animals and 50% of all plants.

The study also revealed that 70% of all birds on Earth are farmed poultry, leaving a mere 30% to be wild.

No aga hea on ju kui pole tüütuid putukaid

The World Wildlife Fund (WWF) Living Planet Report 2020, avaldatud 10.09.20, tõdeb kurba tõsiasja meie elurikkusest, keskmiselt **68% langus** loomade populatsioonis 46 aasta jooksul (1970-2016).

Raportis tõdetakse, et katastroofiline langus on põhjustatud keskkonna hävitamisest nagu metsade lageraie, intensiivne põllumajandus ning illegaalne kaubitsemine metsloomadega (mis põhjustab muuhulgas ka viiruste ootamatut levikut nagu Covid-19).

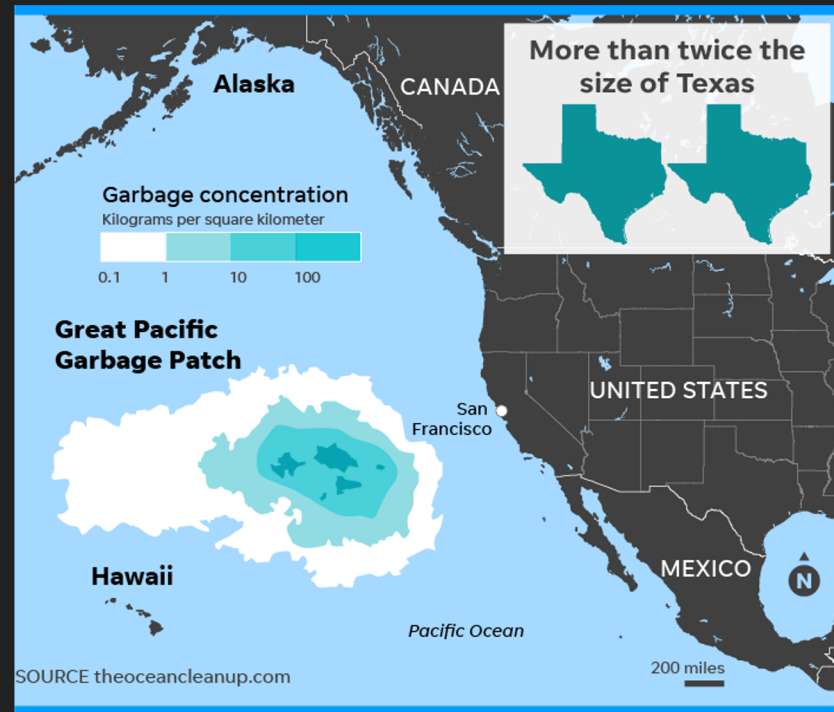

Vaikse ookeani prügisäär

Enamike inimeste jaoks on prügisäär meres hulpiv suuremamõduline prügi. Tegelikult aga moodustavad need kogumid peamiselt väikesest plastitükkidest, mida nimetatakse mikroplastiks. Neid ei ole alati silmaga nähagi, isegi satelliidipiltidelt ei ole kogu prügisääre ulatus näha, sest see näeb välja nagu mikroplastist klimbisupp, milles hulbivad ka suuremad esemed nagu kalastustarbed ja jalanõud.

The Pacific Garbage Patch, which is one of the world's biggest environmental dangers.
Image Credit: AFP

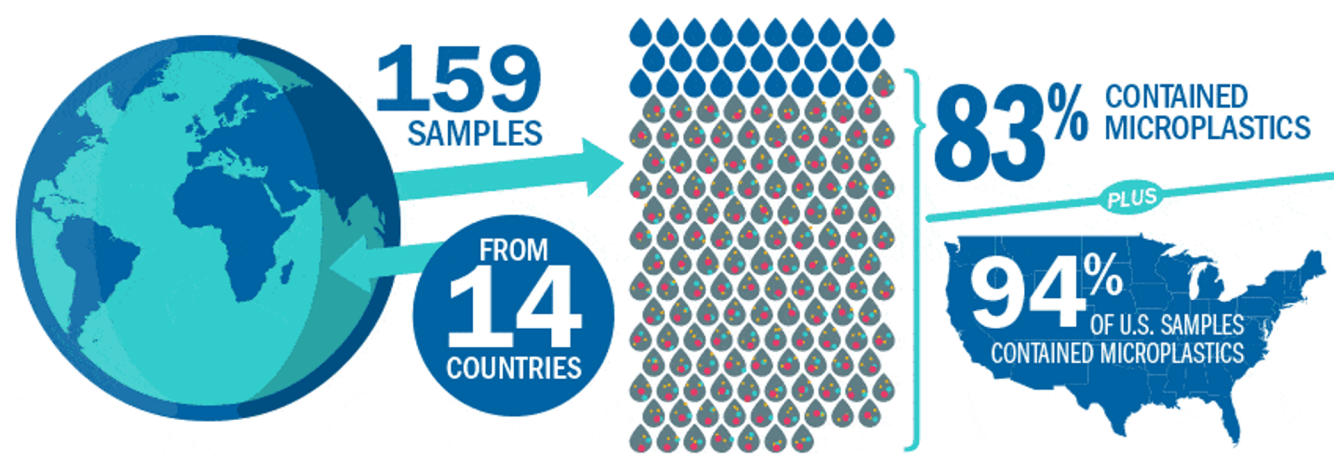

Researchers from The Ocean Cleanup project claimed that the patch covers **1.6 million square kilometers**. Some of the plastic in the patch is over 50 years old

Suurimad plastireostuse tekitajad

Uus ja tundmatu vaenlane.

Eesti rannikumerest võetud proovides on 200-liitrisest veekogumist leitud 50 plastitükikest, kõige hullematest proovidest isegi 180.

Aastased mikroplasti emissioonid:

- kosmeetika tooted 9-29 t/aastas
- plastitööstus 3-56 t/aastas
- värvid 2-7 t/aastas
- rehvipuru (kulumine) 4200-6600 t/aastas
- tekstiilid (pesus eralduvad osakesed) 200-1000 t/aastas
- tee märgistus 110-690 t/aastas

This is the problem ...

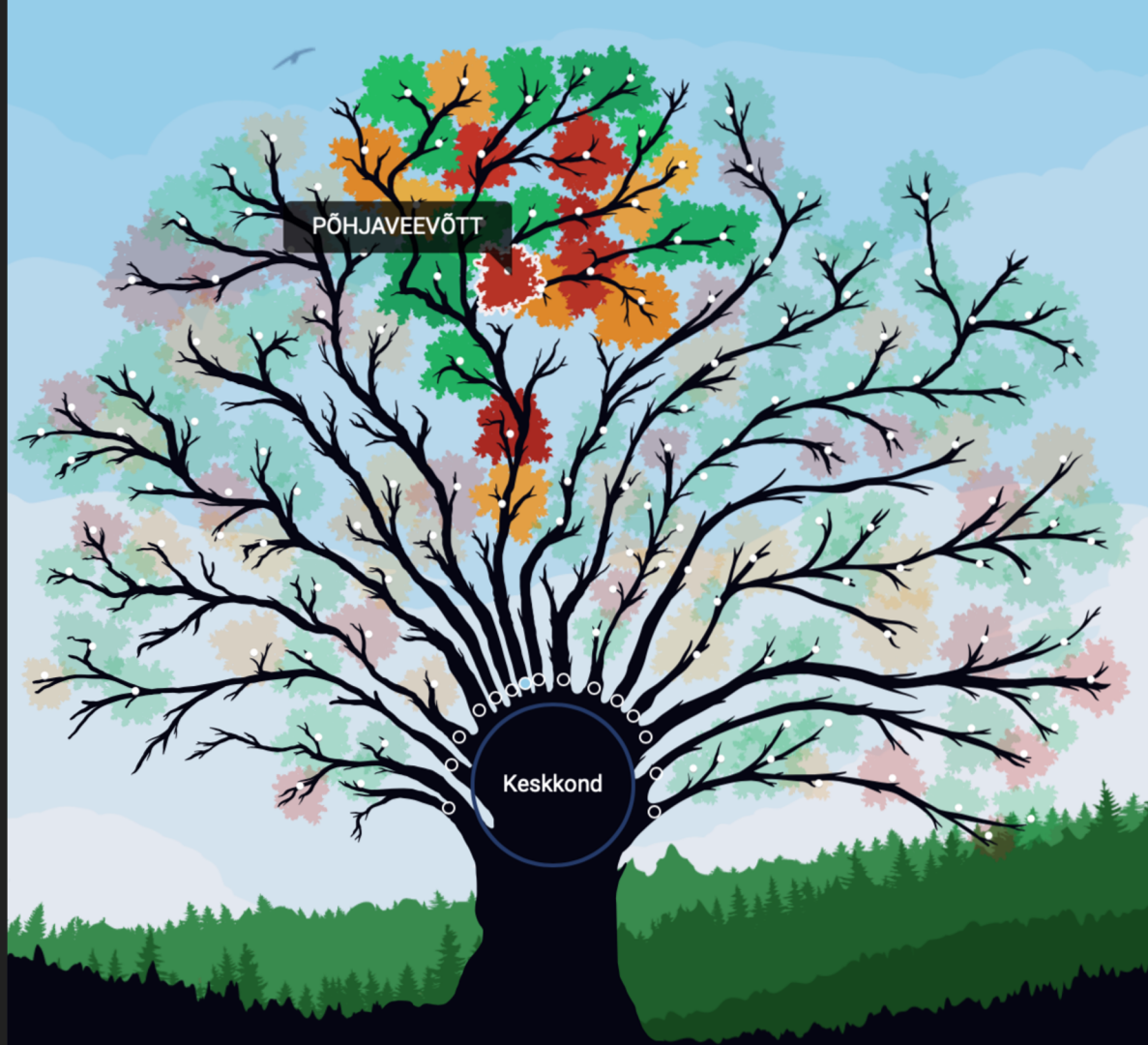

Enjoy Fashion Week: That Industry Is Worse For The Environment Than Eating Meat

To mark New York Fashion Week, Dana Thomas' new book, Fashionopolis, notes that between 2000 and 2014, the annual number of garments produced doubled to 100 billion: 14 new garments per person per year for every person on the planet, on average being worn only **7** times before being thrown out.

If it's sold at all, and 20 billion clothing items go unsold, Thomas says, and that the fashion industry accounts for at least 10 percent of global carbon emissions and 20 percent of all industrial water pollution.

In the U.S., meat production is 4 percent of greenhouse gas emissions and we don't produce all that many clothes here compared to Asia, so meat might be more emissions, but at least it's doing something important, like feeding people.

PÕHJAVEEVÕTT

Keskkond

Mis kaasneb „rikkis“ veeringega? (J. Terasmaa)

Ainult 3% maailma veest on magevesi, millest $\frac{2}{3}$ on kättesaamatu

Puhta joogivee ja sanitaaringimuste puudusel sureb maailmas igal aastal **3,4 miljonit inimest.**

Vett pole piisavalt üle 1 miljardil inimesel.

Korralikke sanitaaringimusi pole ligi 2,6 miljardil inimesel.

4.5 miljardit inimest elab <50 km raadiuses problemaatilisest veeressurssist (hakkab otsa lõppema, saastunud).

Üle poole maailma elanikkonnast kannatab 2030. aastaks tõsise veepuuduse käes.

2050. aastaks on globaalne **vajadus vee järele** praegusega võrreldes **55% suurem.**

Metsade raie põhjustab muuhulgas:

Liikide kadu

Muldade erosiooni

Veekvaliteedi halvenemist

Üleujutuste teket

Maalihkeid

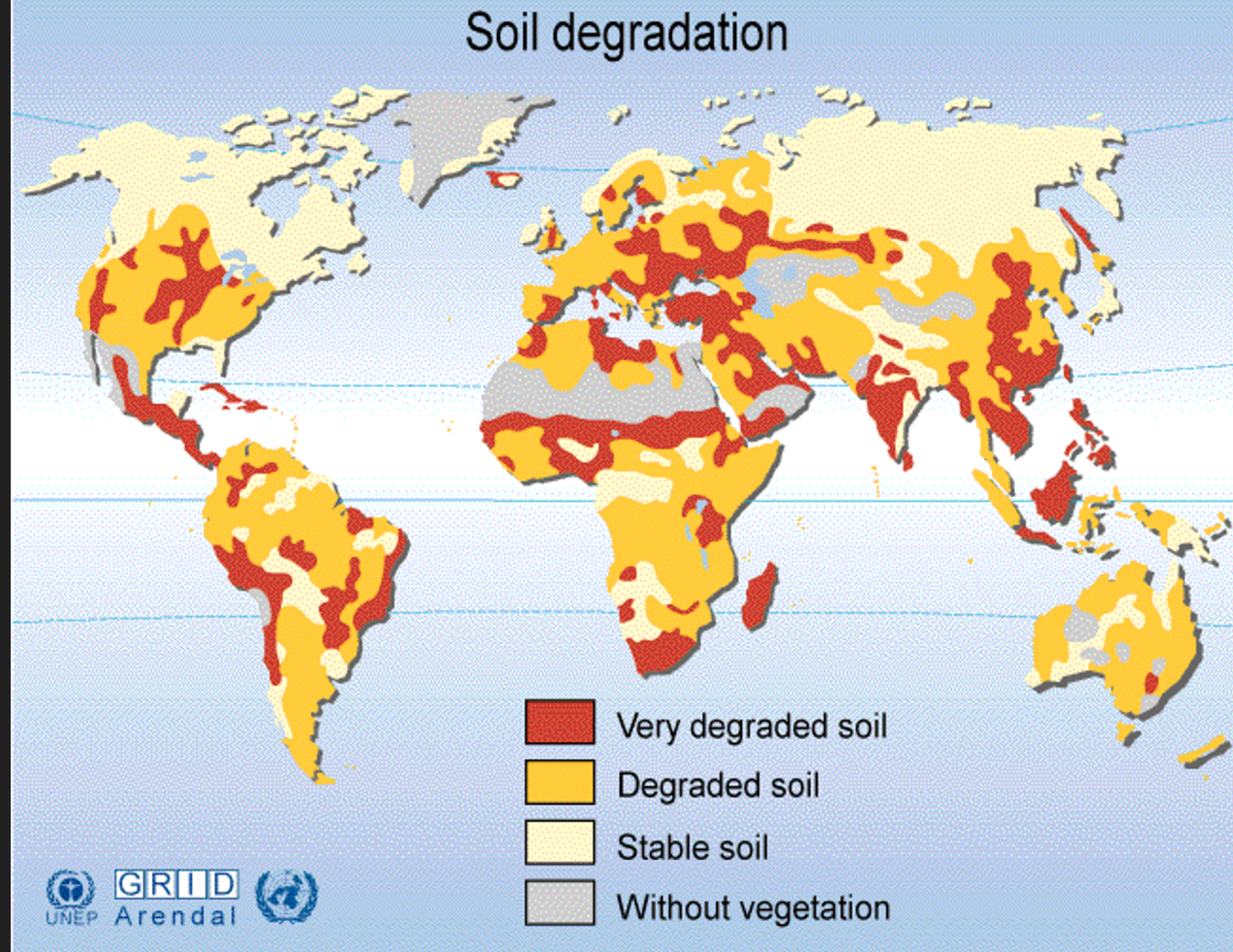
Biomassi kadu põhjustab toitainete kadu

Lisaks: 227 people, activists working to protect the environment and land rights were killed around the world in 2020, the highest number recorded for a second consecutive year, the report from Global Witness said.

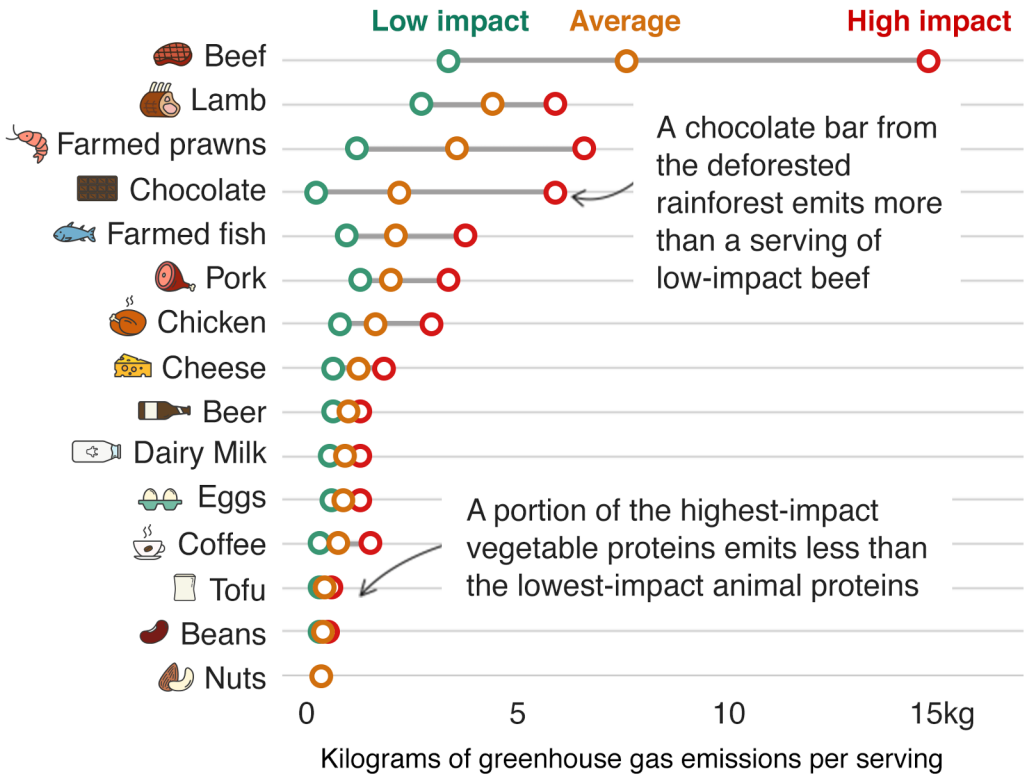
Muldade vaesumine

970 miljonit tonni mulda
degradeerub ühes aastas

Beef has the biggest carbon footprint - but the same food can have a range of impacts

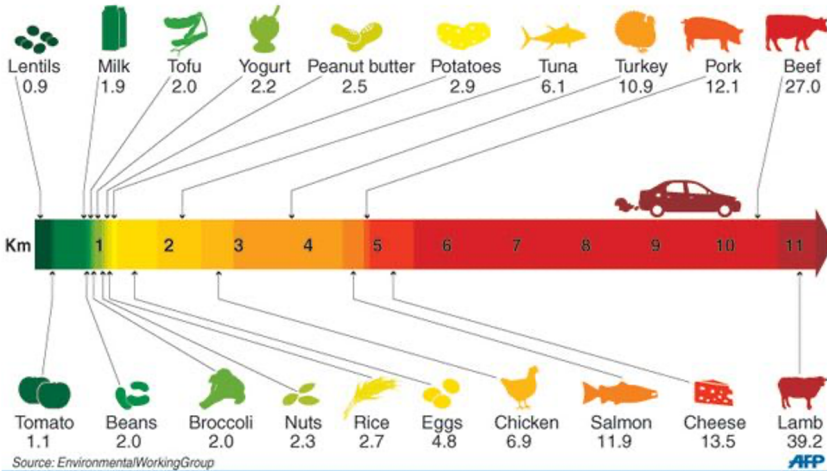
Kilograms of greenhouse gas emissions per serving

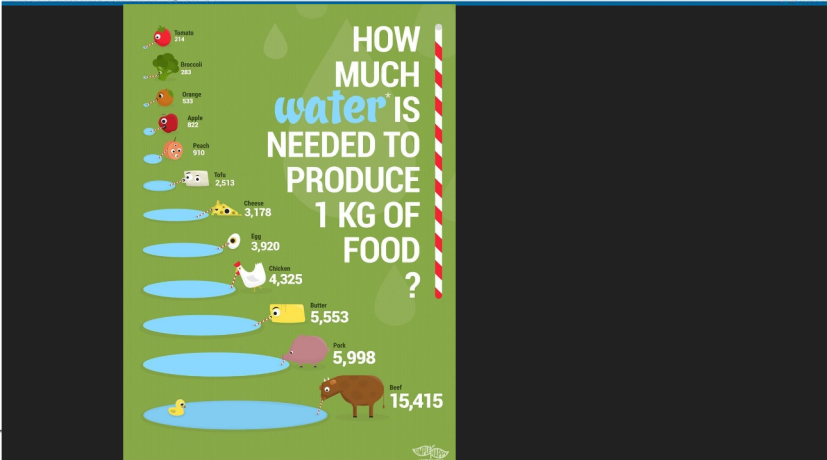
Carbon footprint of what you eat

Calculations of greenhouse gas emissions from the production, processing and transportation of specific food items

Main chart compares 110g of food against a journey in a mid-sized car. Number shows kg of carbon dioxide equivalent produced per 1kg of food

Source: EnvironmentalWorkingGroup

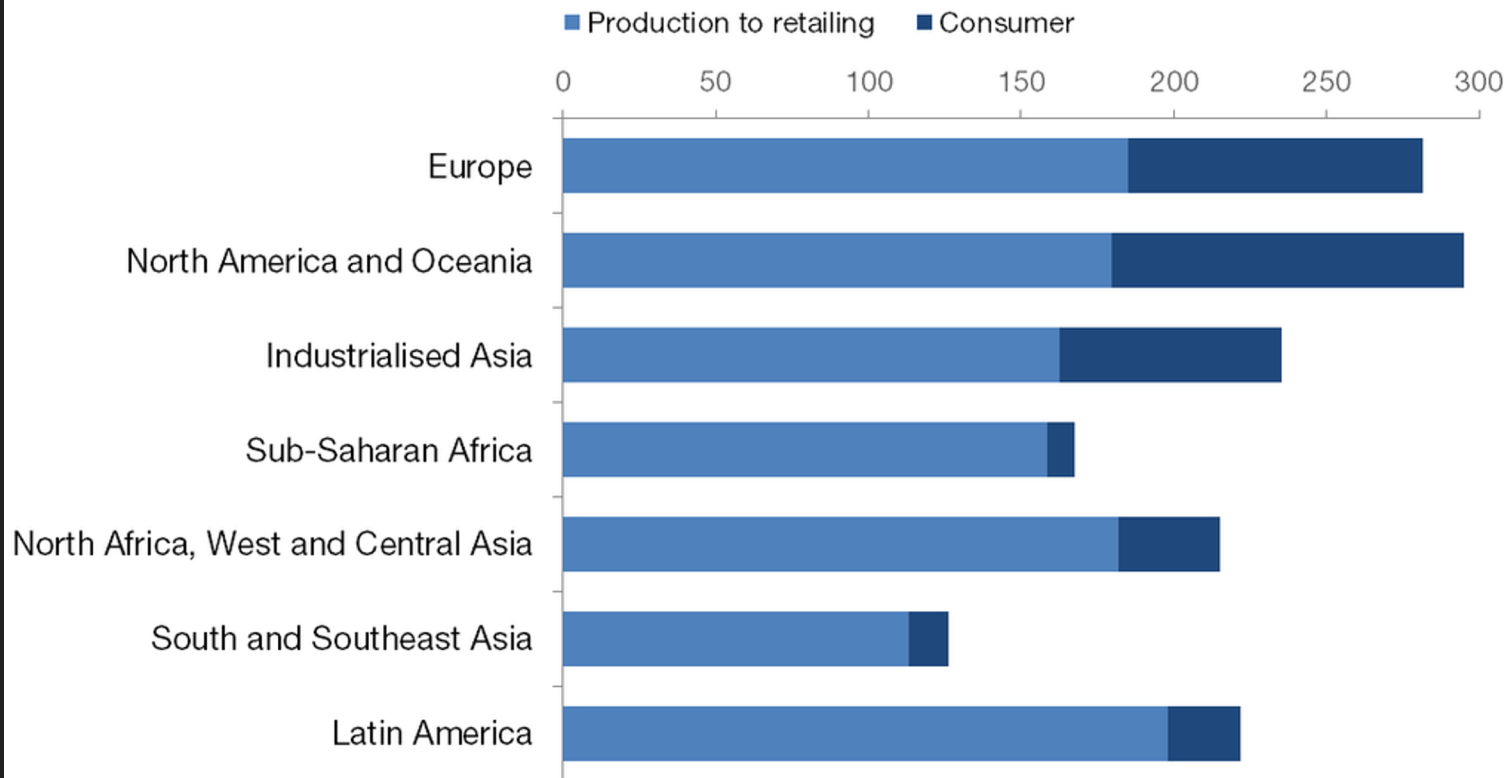

Source: Poore & Nemecek (2018). Science

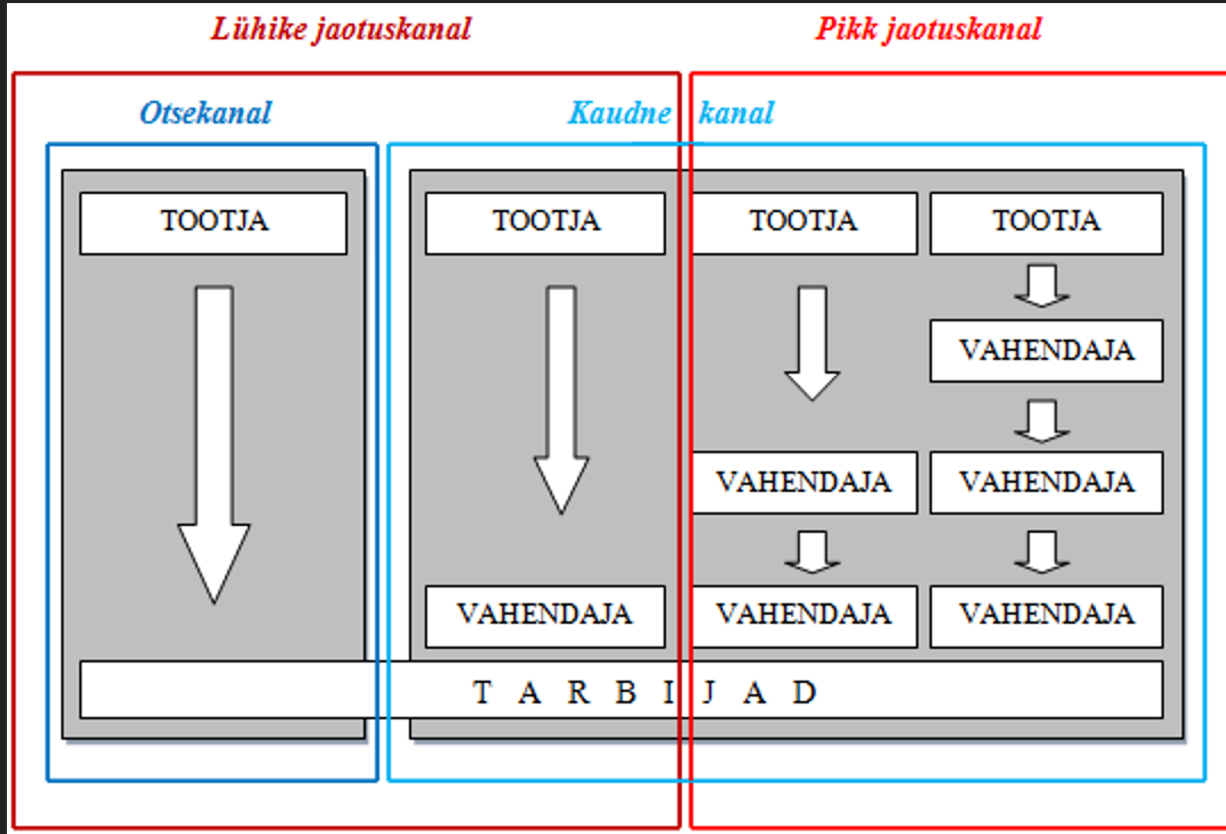

Which regions waste the most food?

Per capita food losses and waste, kg/year

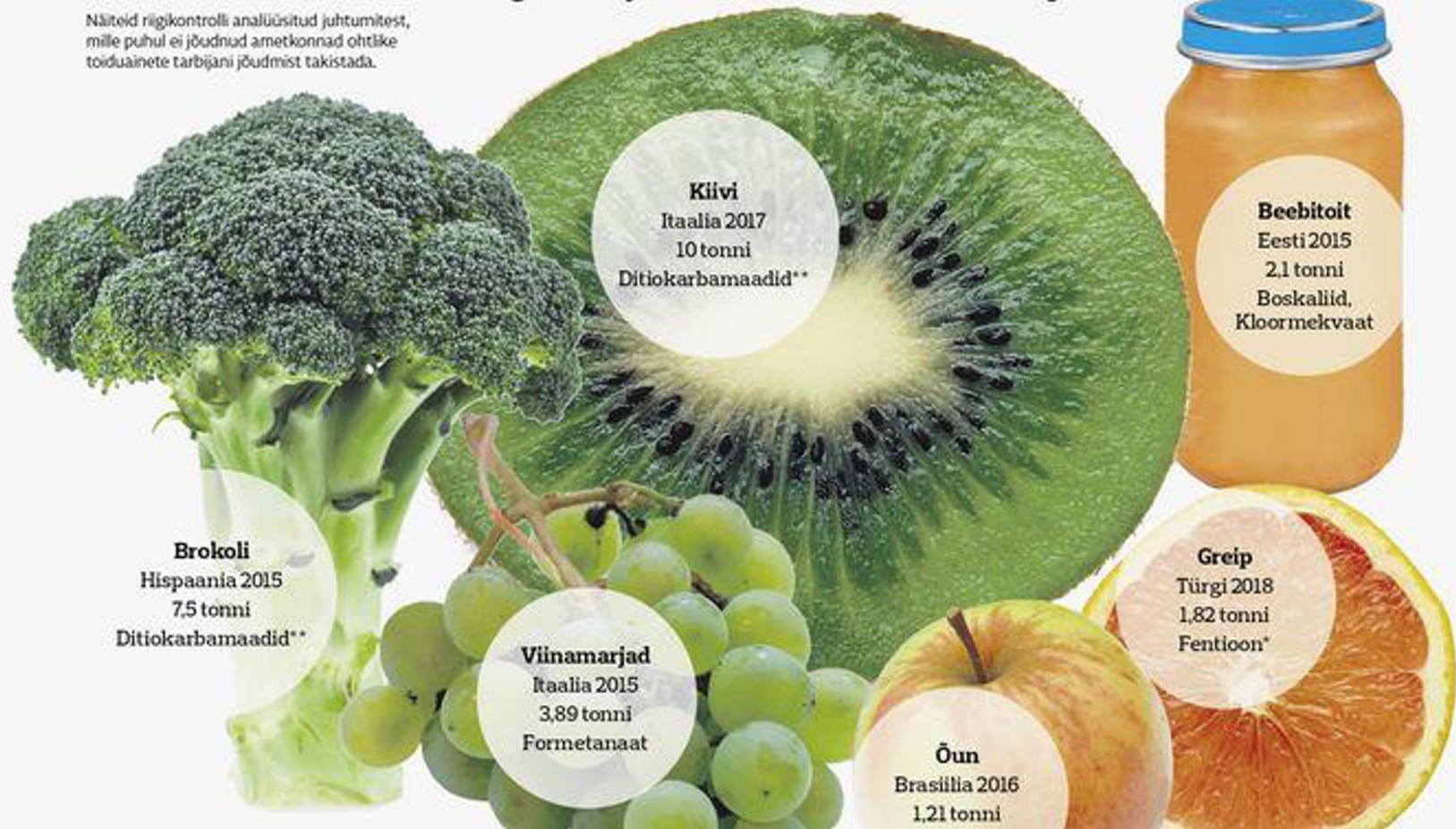

Toidu tarneahela pikkus - mida pikem ahel, seda suurem jalajälg ja oht saasteks

Ohtlikku toitu on eestlaste söögilauale jõudnud kümnete tonnide kaupa

Näiteid riigikontrolli analüüsitud juhtumitest, mille puhul ei jõudnud ametkonnad ohtlike toiduainete tarbijani jõudmist takistada.

Kiivi
Itaalia 2017
10 tonni
Ditiokarbamaadid**

Beebitoit
Eesti 2015
2,1 tonni
Boskallid,
Kloormekvaat

Brokoli
Hispaania 2015
7,5 tonni
Ditiokarbamaadid**

Viinamarjad
Itaalia 2015
3,89 tonni
Formetanaat

Õun
Brasília 2016
1,21 tonni

Greip
Türgi 2018
1,82 tonni
Fentioon*

Me ei saavutanud ühtegi eesmärki, mis oli võetud 2020ks

2010 kohtusid 196 riigi esindajad Jaapanis ja leppisid kokku 20 eesmärgis, et kaitsta elurikkust Maal aastaks 2020.

They are:

1. Protecting forests and other undisturbed ecosystems
2. Making agriculture sustainable
3. Making the food system sustainable by, among other things, shifting from meat and fish to plant-based foods and reducing waste
4. Protecting oceans and fish populations
5. Making cities and infrastructure greener and more sustainable
6. Protecting freshwater ecosystems and drinking water
7. Acting on climate change by preserving natural carbon sinks and phasing out fossil-fuel use
8. Managing ecosystems to improve human and nonhuman health

Aga kellelgi pole ju raha, et selle kõigega võidelda?!

26.5

Wealth hidden offshore by the rich

26.8

Likely cost of Coronavirus to the world

3.3
optimistic estimate

73

Cost of Global Green Deal to eliminate 99.7% of carbon emissions by 2050

STANFORD STUDY ON HOW 143 NATIONS CAN REACH 100% CLEAN, RENEWABLE ENERGY

20
yearly savings in health & climate costs

158

Total wealth of the 1%

Anyone with \$936,000+ in assets

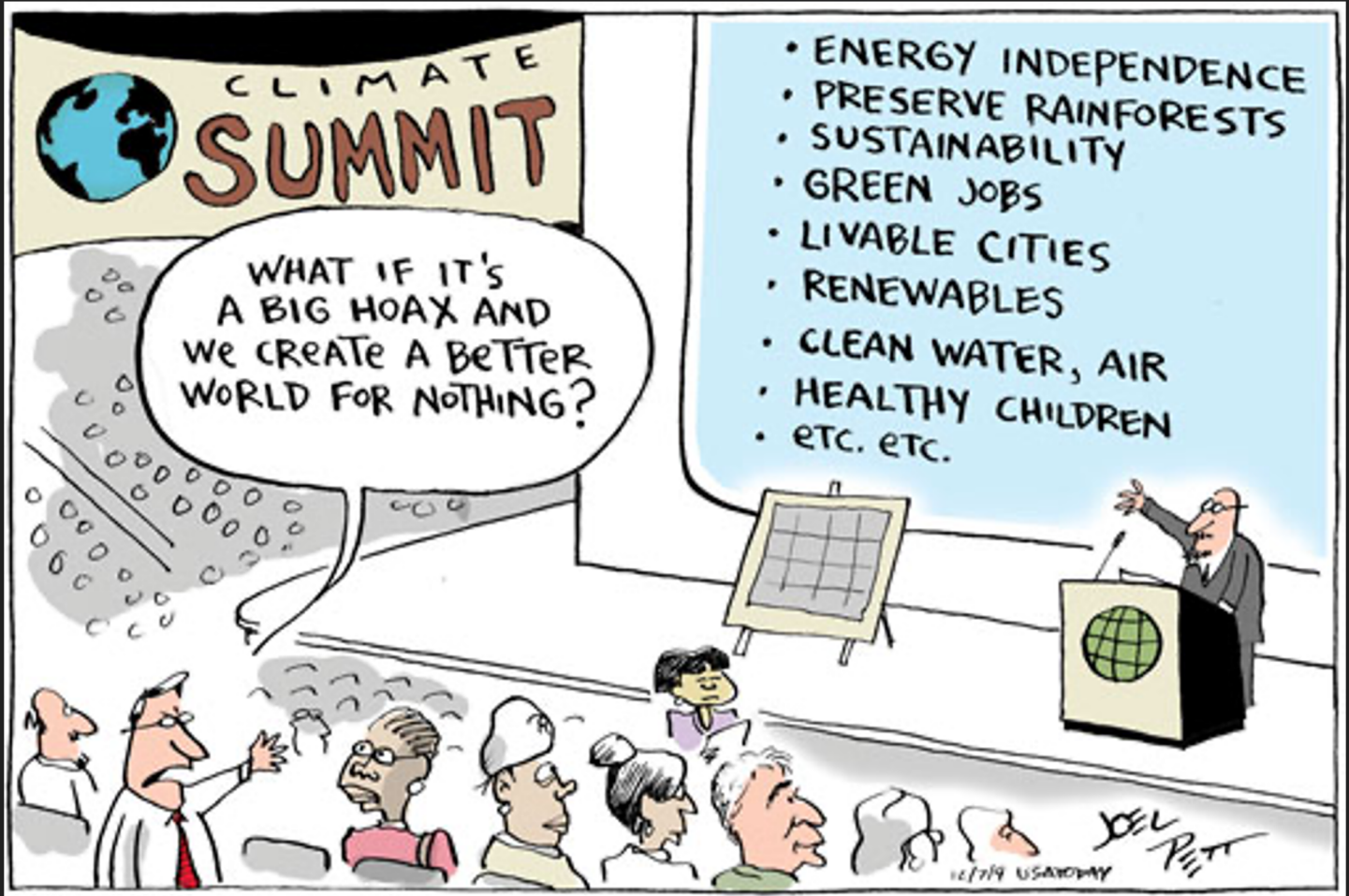
\$Trillions

informationisbeautiful

sources: New York Times, Forbes, WorldBank, Credit Suisse

Võimalikest lahendusest, mida SINA
saad teha

Karta ei ole midagi kui me teeme maailma paremaks

CLIMATE
SUMMIT

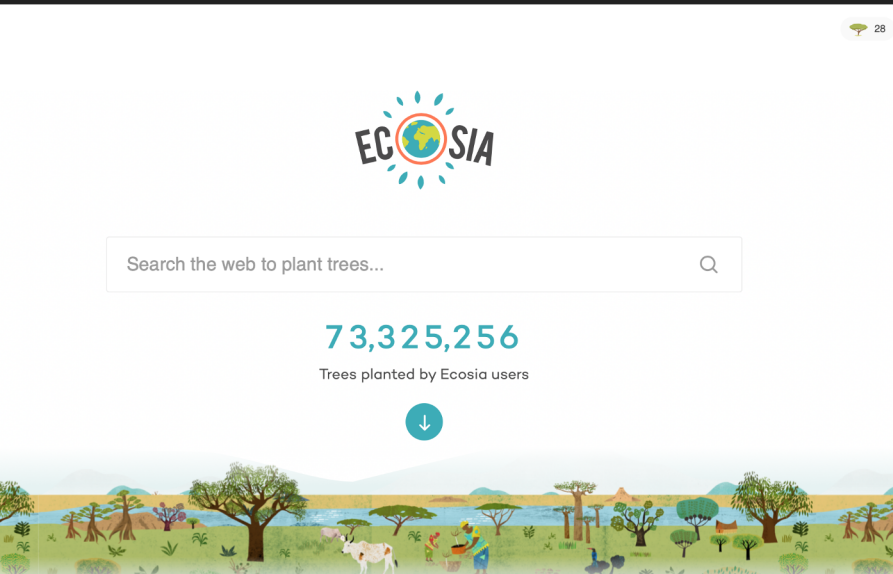
WHAT IF IT'S
A BIG HOAX AND
WE CREATE A BETTER
WORLD FOR NOTHING?

- ENERGY INDEPENDENCE
- PRESERVE RAINFORESTS
- SUSTAINABILITY
- GREEN JOBS
- LIVABLE CITIES
- RENEWABLES
- CLEAN WATER, AIR
- HEALTHY CHILDREN
- ETC. ETC.

YOUNG PITT
© 1999 USA TODAY

<https://www.ecosia.org> mitte Google

Revealed: Google made large contributions to climate change deniers

Ego-Logical

Authoritarian ~ Dualistic ~ Unsustainable
Delusional ~ Mechanistic ~ Self-destructive
Unwise ~ Imbalanced ~ Power Seeking

Eco-Logical

Democratic ~ Holistic ~ Sustainable
Compassionate ~ Natural ~ Regenerative
Wise ~ Balanced ~ Interdependent

Christopher Chase, 2014

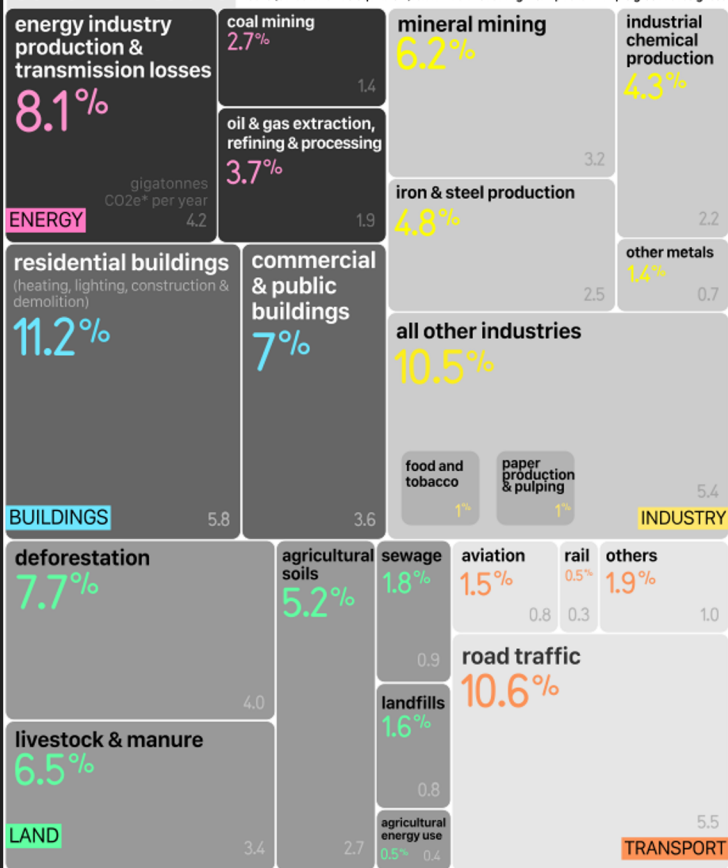
KESTLIKU ARENNGU EESMÄRGID

How Do We Get to Zero Greenhouse Gas Emissions?

Current Emissions

*CO₂e (carbon dioxide equivalent) is a unit for measuring the impact of multiple greenhouse gases

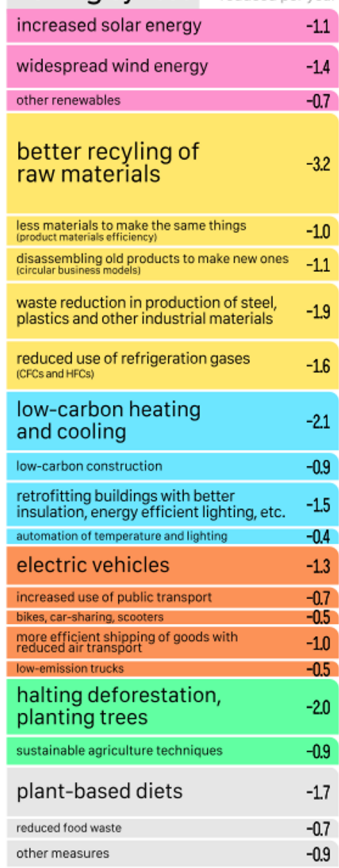
YEARLY EMISSIONS (gigatonnes of CO₂e*)

51.8

Emissions from where they are used, not where they are produced.

Halving by 2030

gigatonnes reduced per year

EMISSIONS REMAINING

24.3

ENERGY INDUSTRY BUILDINGS TRANSPORT LAND OTHER

Policies to Zero by 2050

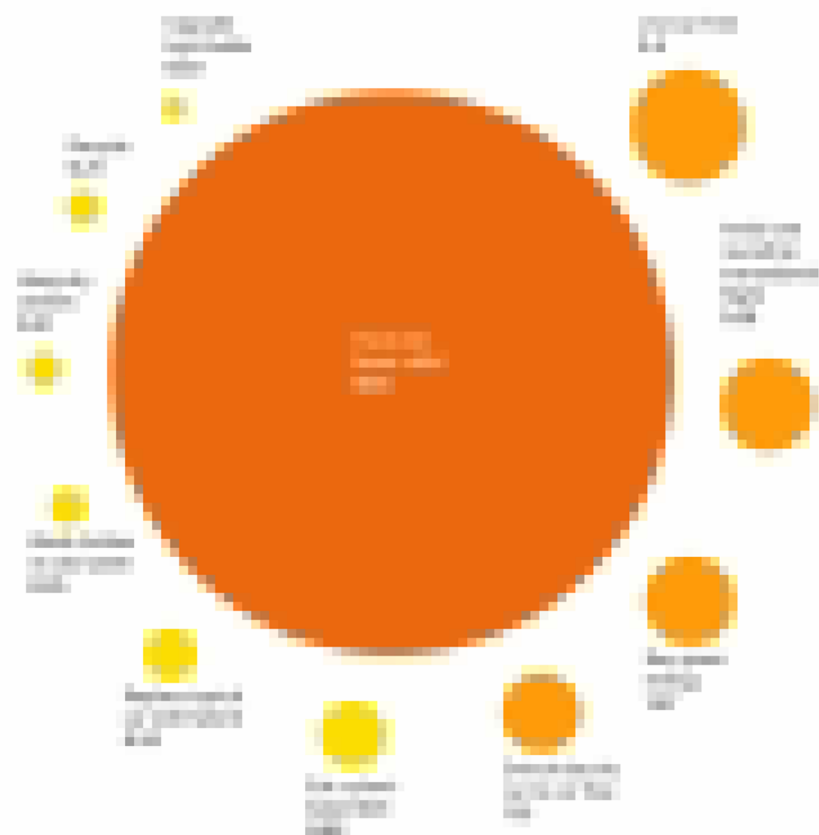
EMISSIONS REMAINING

0.0

Montgomery County, MD will award 10 contracts of \$2M each to help pay for

transportation projects in the next few years, including road work.

Source: Montgomery County Department of Transportation

For more information, visit www.montgomerycountymd.gov

Teadlased soovivad

1. Energiatõhusus. Taastuvad energiaallikatest. Lõpetada ammutamiseks riiklike toetuste maksmine. Üleminekul peaksid toetama rikkamad riigid vaesemaid.
2. Kiiresti tuleb piirata õhkupaisatavate lühiealiste saasteainete nagu metaani, tahma ja hüdrofluorosüsinike kogust.
3. Otsustavaid samme tuleks võtta Maa looduslike ökosüsteemide kaitsmiseks ja taastamiseks ning uute metsade rajamiseks. Märgalad, mangroovimetsad, rohumaad, metsad ja teised ökosüsteemid seovad õhust CO₂.
4. Inimkond tervikuna peaks vähendama loomsete toodete tarbimist ja sööma rohkem taimset toitu. Ühtlasi tuleks vähendada drastiliselt toidu raiskamist. Muuta tuleks praegu laialt kasutatavaid maaharimis võtteid, vältides mulla ümberpööramist.
5. Tuleb loobuda SKT kasvule orienteeritud majandusmudelist Keskenduma peaks põhivajaduste rahuldamisele ja ebavõrdsuse vähendamisele.
6. Tuleb aeglustada maailma rahvaarvu kasvu. Kõige tõhusamad meetmed on selle jaoks soolise ebavõrdsuse vähendamine ja eeskätt noortele naistele hariduse andmine, saab teha seda sotsiaalselt ja kultuuriliselt vastutustundlikul viisil.

EESTIMAA LOODUSE FOND

ELF on looduskaitsele pühendunud kodanikuühendus

INIMTEGEVUSE TÖTTU OHUSTATUD LIIGID:

Kuninga-kuuskjalg

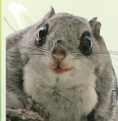
Niiskete kasvukohtade võsastumine karjatamise ning niitmise lakkamise tõttu ja soode kuivendamine.

Viigerhüljes

Kliimamuutuste tõttu on meie talved mahedamad ning enam ei teki piisavalt merejääd, kus viigrid saaksid poegida.

Lendorav

Lendoravale sobivate elupaikade vähenemine ja sidususe katkemine liialt ulatuslike metsaraiete tõttu.

Kaljukoikas

Inimtegevuse mõjul on arvukus langenud, sest puutumatud rabaalupaigad on vähenenud.

Kopsusamblik

Põlismetsade ja väärisealupaikade indikaatorliik, mis on ohustatud lageraiete tõttu.

IGAPÄEVASED SOOVITUSLIKUD TEGEVUSED:

Söö kohalikku toitu ja vähenda liha osakaalu

1. Kaugelt toodud toidu söömine saastab atmosfääri.
2. Eelista lihale kaunvilju - ube ning herneid.
3. Söö puhast ja kvaliteetset liha, väldi töödeldud lihatooteid.

Kasuta kliimasõbralikku transporti

1. Eelista kondimootorit: liigu jala, touke- või jalgrattaga.
2. Kasuta ühistransporti ja väldi autosõitu.
3. Lenda vähem.

Sorteeri prügi

1. Prügisorteerimine vähendab ohtlike jäätmete sattumist keskkonda ja aitab materjalid ringlusse.
2. Mida vähem pakendeid, seda parem.

Taaskasuta asju

1. Võimalusel ära osta uusi asju.
2. Eelista taaskasutatud materjalidega tooteid.
3. Osta taaskasutatud riideid.

Väldi ühekordseid asju

1. Ära kasuta ühekordseid nõusid ja rätikuid.
2. Ühekordse plastpudeelite asemel kasuta joogipudelit.
3. Kvaliteetsed asjad peavad kauem vastu.

Loe igapäevase looduskaitsest edasi siit - elfond.ee/looduskaitse

INIMTEGEVUSE TÕTTU OHUSTATUD LIIGID:

Kuninga-kuuskjalg

Foto: Ivar Lõndas

Niiskete kasvukohtade võsastumine karjatamise ning niitmise lakkamise tõttu ja soode kuivendamine.

Viigerhüljes

Foto: Kaido Haugem

Kliimamuutuste tõttu on meie talved mahedamad ning enam ei teki piisavalt merejääd, kus viigid saaksid poegida.

Lendorav

Foto: Balthaz Kure

Lendoravale sobivate elupaikade vähenemine ja sidususe katkemine liialt ulatuslike metsaraiete tõttu.

Kaljukotkas

Foto: Ivar Lõndas

Inimtegevuse mõjul on arvukus langenud, sest puutumatud rabelupaigad on vähenenud.

Kopsusamblik

Põlismetsade ja vääriselupaikade indikaatorliik, mis on ohustatud lageraiete tõttu.

IGAPÄEVASED SOOVITUSLIKUD TEGEVUSED:

Söö kohalikku toitu ja vähenda liha osakaalu

1. Kaugelt toodud toidu söömine saastab atmosfääri.
2. Eelista lihale kaunvilju - ube ning herneid.
3. Söö puhast ja kvaliteetset liha, väldi töödeldud lihatooteid.

Kasuta kliimasõbralikku transporti

1. Eelista kondimootorit: liigu jala, tõuke- või jalgrattaga.
2. Kasuta ühistransporti ja väldi autosõitu.
3. Lenda vähem.

Sorteeri prügi

1. Prügisorteerimine vähendab ohtlike jäätmete sattumist keskkonda ja aitab materjalid ringlusse.
2. Mida vähem pakendeid, seda parem.

Taaskasuta asju

1. Võimalusel ära osta uusi asju.
2. Eelista taaskasutatud materjalidega tooteid.
3. Osta taaskasutatud riideid.

Välidi ühekordseid asju

1. Ära kasuta ühekordseid nõusid ja rätikuid.
2. Ühekordse plastpudelite asemel kasuta joogipudelit.
3. Kvaliteetsed asjad peavad kauem vastu.

Loe igäihe looduskaitsest edasi siit - elfond.ee/looduskaitse

www.elfond.ee elf@elfond.ee

[FB.com/EestimaaLooduseFond](https://www.facebook.com/EestimaaLooduseFond) [Instagram.com/MargatudLooduses](https://www.instagram.com/MargatudLooduses)

[Twitter.com/ELFond](https://twitter.com/ELFond) [Reddit.com/user/EestimaaLooduseFond](https://www.reddit.com/user/EestimaaLooduseFond)

Keskkonnaagentuur soovitab

1. **Tarbi targalt!**
2. **Tarbi turvaliselt!**
3. **Märka märgistust!**
4. **Osta toodet, mitte pakendit!**
5. **Kalkuleeri koguseid!**
6. **Kasuta korduvalt!**
7. **Sorteeri jäätmeid!**
8. **Käi jala!**
9. **Näita eeskuj!**
10. **Anna tagasisidet!**
11. **Tunnusta!**

Tunne rohepesu

Kas ökojute või ökoloogilisest puuvillast kott on ikka parem? Biolagunev tops?

Paberkott ja paberpakend?

Aga bambusest tops?

Mida SINA teha saad kohe praegu?

Tarbi vähem! Ära osta asju! Kingi elamusi. Kui on vältimatu, siis osta taaskasutusest. Kui ei saa, siis osta kvaliteetset, kohalikku käsitööd ja kontrollitud päritoluga tooteid.

Tarbi hooajalist, kohalikku ja mahetoitu. Kui ei saa, siis eelista lähimaid. Kui tahad liha, söö kana, kui ei saa kana, siis siga, kui ei saa siga, siis kodumaist rohumaaveist. Kasvata ise, kasvõi rohelist aknalaual või rõdul. Linnaaiad. Ära raiska!

Väldi ühekordseid tooteid - kanna kaasas oma termost, sporki ja poekotti. Kasuta metallist raseerijat ning pese ennast seebiga.

Käi jala, ka trepist, või sõida rattaga, kasuta sõidujagamist või osta elektriauto ning paku ise sõidujagamisteenust. Väldi lendamist.

Sorteeri ja komposteed. Ära niida ega riisu.

Istuta looduslike koosluste õitsvaid taimi, puid. Püstita putukahotell.

Re-think
Refuse
Reduce
Reuse
Re-furbish
Repair
Re-purpose
Recycle

Revolt against wasteful politics

Change the system, not the climate

Ehk võta sõna! Avalda meelt!

Hääleta (jalgade ja rahakotiga)

Kui ei julge, toeta neid, kes seda teevad, kirjuta alla petitsioonidele, tee annetusi ja panusta oma aega vabatahtlikuna.

Kasulikke nimesid, puhtalt isiklikust kogemusest

Eesti oma Zero waste liikumised - nt nullkulu.ee, Elamise kergus, Rohepakend.ee, zerowaste.ee Pakendivaba poodlemine FBs

Toidujagamine - Eesti oma "Food not bombs" liikumine, Foodsharing grupid FBs, "dumpsterdivingud"

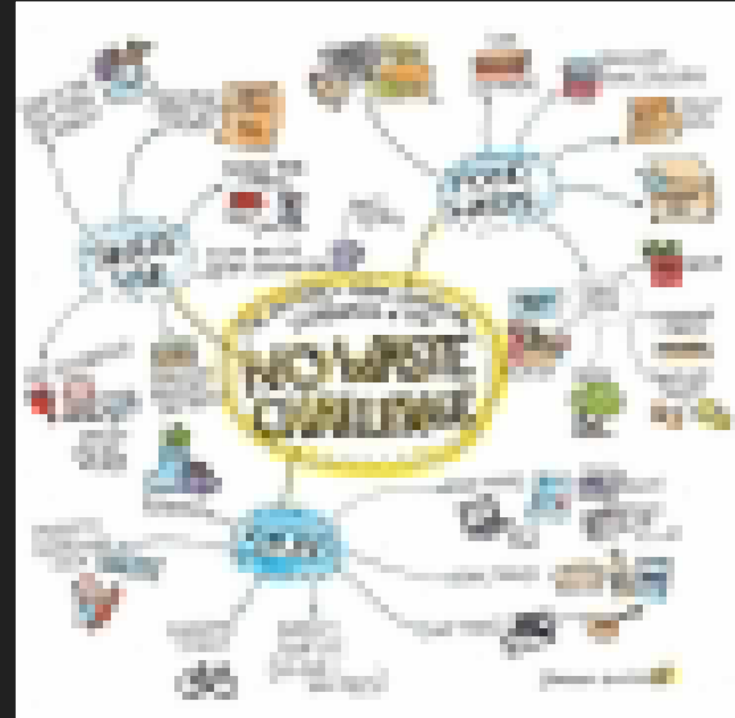
Kodumaised tootjad - SISU või HugBag toiduvõrgud, Kokose koduskosmeetika, Mosaiik tegevuskeskuse tooted, Reet Ausi upcycle,

Roofit - päikesekatusepaneelid, Naps Solar

Eestimaa Looduse Fond - taastavad soid, puisniite, teevad talgusid nt nahkhiirte ja konnade päästmiseks, istutavad laialehise metsa

Humana, Realiseerimiskeskused, Sõbralt sõbrale ja tasuta asjade grupid FBs

"Buy me once" sarnased blogid

It is not my trash, but it is my planet

VÄLJAKUTSE!

Liitu allikaavastajatega -

<https://allikad.info/>

Aita teadlastel kaardistada allikaid ning kui lähed neid mõõtma, siis palun puhasta neid ka prügist.

Hoia ennast

Läbipõlemine on loodus- ja loomakaitsjate seas väga kiire tulema, sest olukorrad, millega nad kokku puutuvad on psüühiliselt raske taluda. Lisaks on mõned neist pidevalt turmtule all -->

Tervise Arengu Instituut (TAI) ja Peaasi.ee teevad väga head tööd

